

BUTYRINA M. V., BABENKO V. A. Creating a safety culture as a socio-educational problem of modern education system of Ukraine.

The article highlights the urgent issues of security of life and activity of specialists in different areas, analyzed the concept of "safety culture" and its structure is illuminated; investigated functions and the factors influencing the formation of students' safety culture; considered pedagogical conditions of a culture of safety of human life.

Keywords: life safety, safety culture, learning process, safety.

УДК 81'373.612.2

**Василенко О. М., Ляшенко В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

РОЛЬ МЕТАФОРИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ПРИЙОМІВ ПЕРЕКЛАДУ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

У статті висвітлюється проблема метафори та визначення ефективних прийомів її перекладу. Проаналізовано результати спостережень за функціонуванням гіперболізованої метафори у поемах Т. Г. Шевченка. У роботі розглянуто поняття гіперболізованої метафори у стилістиці англійської та української мови, проаналізовано її функції у художній літературі. Порівняно особливості вживання метафори у тексті оригіналу та у перекладі, проведено аналіз відмінностей, зазначено про стилістичні перетворення, що відбулись у процесі перекладу, та визначено роль вживання метафори для розкриття авторського задуму.

Ключові слова: метафора, функції, стилістичні функції, переклад, художньо-виражальний засіб, прийоми перекладу тропів, лінгвістика.

Проблема метафори – одна з центральних в історії мови. Відходячи своїми коренями в далеку античність, маючи величезну кількість зарубіжної та вітчизняної філософської й лінгвістичної літератури щодо дослідження різних її аспектів, поданих працями С. С. Гусєва, Х. Ортеги-і-Гассета [3], Д. Девідсона [3], Н. Д. Арутюнової [1], В. В. Гака [5], Г. Б. Складяревської, Дж. Лакоффата, М. Джонсона [6], І. П. Гальперіна, Е. МакКормака [5], Н. В. Печерської, О. О. Потебні [6], А. С. Зеленька, В. М. Телії [2] та ін., не можна сказати, що вироблено цілісну й загальноприйнятну теорію щодо логіко-семантичного пояснення механізму самої природи метафори. Що стосується її ролі та функцій у соціальному пізнанні, то вітчизняні дослідження є практично відсутніми. Метафора розширює межі нашого сприйняття, надаючи об'єктам нового змісту, який допомагає розкрити його суть. За її допомогою людина трансформує свої знання, що виникають з інтуїтивних уявлень про світ і саму себе. Часто метафора стає також і формою, в якій реалізується спадкоємність між старими та новими

поняттями, теоріями, парадигмами, а також засобом конструювання сучасної реальності в цілому, проте філософське осмислення й пояснення цих процесів залишається малодослідженим. Цікаве визначення метафори пропонує Д. Девідсон: “Метафора – це марення, сон мови. Тлумачення снів потребує співпраці сновидіння і тлумача, навіть якщо вони зійшлися в одній особі. Точно так тлумачення метафор несе на собі відбиток і творця, і інтерпретатора” [3, с. 178]. Метафора примушує нас звернути увагу на деяку схожість – часто нове й несподіване – між двома чи більше предметами. Метафора – це трафарет, який ми накладаємо на об’єкти навколишнього світу, щоб вони нам стали зрозумілішими, щоб вони відкрили нам іншу сторону для розуміння. За допомогою метафор ми можемо по-новому інтерпретувати, розуміти дійсність, що оточує нас, бо метафора “...надає прозріння, проникає в суть речей, передає істину й брехню про світ” [3, с. 184]. Видатний російський та український філолог О. Потебня вважав, що метафоризація дійсності є загальним законом розвитку мови, його постійним семантичним рухом. “Якщо під метафоричністю мови, – писав автор, – розуміти ту її властивість, за якою всяке подальше значення може створитися не інакше, як за допомогою відмінного від нього попереднього, у результаті чого з обмеженої кількості елементарних слів може створитися нескінченна кількість похідних, то метафоричність є повсякчасною властивістю мови, і перекладати ми можемо лише з метафори на метафору” [9, с. 434]. Дослідження відомого російського лінгвіста В. Гака показують, що універсальність метафори виявляється в просторі та часі, а вона сама “властива всім мовам і в усі епохи” [4, с. 11]. Усе це надає підстав стверджувати, що метафора є одним з основних засобів формування наукового уявлення про реальну дійсність.

Актуальність дослідження зумовлена науковим інтересом до природи метафори як поняття-носія особливостей людської свідомості та можливостей розширення її семантики у поєднанні з іншими художньо-виражальними засобами, зокрема з гіперболою, нерозробленістю питання у лінгвостилістичній літературі, особливістю перекладу цього стилістичного прийому англійською мовою, роллю гіперболізованої метафори для розкриття авторського задуму у романтичних творах, важливістю сучасного прочитання поетичної спадщини Тараса Шевченка, ознайомлення і правильного сприймання творів Кобзаря англomовними читачами.

Мета статті полягає в аналізі особливостей метафори, визначення ефективних прийомів її перекладу. Метафора – один із найуживаніших і найвідоміших міжпредметних понять. Науково-філософське дослідження цього феномену починається з Аристотеля. Метафора в художньому тексті несе великий заряд суб’єктивного сприйняття, індивідуального світовідчуття, особистої системи цінностей митця. У літературознавстві метафору розглядають як художньо-виражальний засіб.

Дослідження перекладу метафор, утворених на сучасному етапі розвитку англійської мови, виявило проблематику їх відтворення й адаптації в українській мові.

Визначення способів перекладу метафор, утворених шляхом конверсії, передбачає спробу встановити ступінь можливого наслідування у перекладі похідних граматичних характеристик новоутворень за збереження стилістичних і лексико-семантичних властивостей відповідних лексичних одиниць.

На думку К. Фослера: “Будь-який переклад здійснюється за велінням інстинкту самозбереження мовної спільноти, художні переклади – це стратегічні аванпости, на яких дух мови певного народу бореться з чужим, відвойовуючи в нього хитрістю якомога більше” [7]. “Щоб відлучити плем'я від рідної мови, досить не впустити до неї духовних скарбів, напрацьованих людством, і нав'язати племені в перекладах чужою говіркою все, що витворив його власний геній. Можна створити й такі умови доступу до першотворів, що автори самі себе перекладуть, як довелося П. Кулішеві перекладати свою “Чорну раду”. І народ передражнить і перебреше на чужий смак і лад сам себе і для себе самого. Так перекинув В. Коломійця В. Данько у вірші “Рідна земля”, що його турботливо поширили в краю Кобзаря, аби українська дітлашня лицемірила, декламуючи: “Люби, неси, как звездный свет, Ее язык и песни...”” [8].

“Щоб перекласти – треба зрозуміти, – ось перший і головний закон перекладу”, – мудро зауважує О. Кундзіч [9]. Але є і зворотний закон: щоб зрозуміти – треба перекласти. Надто він очевидний, коли хтось, не вельми доречно цитуючи чужу думку, не впускає її у свою мову й тим уникає виявлення власної проникливості, здатності сприймати, складати до купи поняття. На жаль, так чинять не лише з нехоті до вдумливого перевираження, попросту кажучи, з лінощів, але ще й з принципу, керуючись забобою неперекладності, прикриваючись потребою сумнівної “документальності” [10]. Переклад слугує знаряддям мислення. Це є інструмент і документ думки (хоч би й “розмови з самим собою”), подеколи – її маніфестація, підкреслення того, що першоджерело сприймається проникливо і глибокоосяжно. Тим самим він виконує надзвичайно важливу функцію пізнання. До неї відносять і ознайомчу, але кожна з обох розноманітна, по-своєму розгалужується і тим відмежовується від іншої. Афоризмом “Думка, що сказана, – це лжа” Ф. Тютчев розвинув тезу Гете: “Те, що я по-справжньому знаю, я знаю, власне, лише для себе”. На людях думка сіє сумнів, бо дається взнаки прагматика слова: “Як тільки висловишся, тут же тебе закидають умовами, визначеннями, запереченнями”. З цього Гете робить важливий висновок: “Тому все, що знаєш, намагайся перетворити в дію” [11]. Переклад допомагає людині самій збагнути зміст джерела, дошукатися істини, осягти світ образів,

понять та ідей, новий чи по-новому, а ще й прочитати темні місця в давніх текстах (евристична функція). Але тлумач, працюючи для громади, виконує роль посередника – пояснює незрозуміле іншим, відкриває автора новій спільноті. Тут суб'єкт пізнання – загальне, а в нього – свої смаки, потреби, упередження. Вельми істотно, що перекладачі стають новаторами чи й піонерами на давно освоєних теренах. Нерідко переклад, а особливо новий, змінює усталений погляд на твір як річ очевидну й завершену, переконує всіх свіжим і глибшим тлумаченням, попереджує помилки сприйняття. Трапляється й так, що переклад допомагає відновити загублений оригінал, реставрувати затертий текст, заповнити лакуни чи навіть оживити мертву мову. Скажімо, єгипетські ієрогліфи й похідне від них народне письмо Ж. Ф. Шампольон прочитав за тримовним написом на камені Розетта, що тепер у Британському музеї, послуговуючись давньогрецькою.

Але переклад ще й виявляє багатозначність, смислову багатогранність твору, розширює діапазон його прочитань, він є спосіб аналізу, розкриття змісту шляхом розкладання на складники і варіювання нюансів, причому не тільки у філологічній науці (де навіть двомовний словник дає нагромадження споріднених значень лексеми), але й коли кожна нова спроба відтворити поезію поезією, драму драмою, оповідь оповіддю подовжує вервечку несхожих і цілісних варіантів тлумачення. Він також не обмежується прогнозом сприйняття, а править затворчий експеримент, інколи – науковий [12]. Безперечно, пізнання оригіналу шляхом перекладу, особливо ж аналітична розгортка віяла тлумачень, завдячує тому, що міжмове перевтілення – це активна, пошукова, творча, дерзновенна форма мислення, яке відкриває цінності, а не просто знайомить з ними, констатує факт їхньої наявності. Тим-то переклад виступає множителем втілень змісту, а в суб'єктивному вимірі він – засіб самовираження. Конкретніше – носій духу й потреб своєї доби, своєї місцевості й традиції, зокрема й традиції перекладу (якщо за суб'єкта взяти спільноту і її культуру); вияв і свідчення творчого почерку особистості – автопортрет перекладача, що може бути цінністю й сам по собі, надто ж із плином часу в галереї таких портретів. Мистецтво перекладу розкриває талант тлумача-посередника, художника, майстра слова, талант варіювати форму й бути правдивим. Своєю багаторазовістю й різноманітністю переклад фіксує еволюцію і географію сприйняття шедеврів класики: естафета перекладів у кожній мові і їхня різномовність – це історія літератури і свідчення її живучості. *Habent sua fata libelli* – книжки мають свою долю. Функції перекладу визначаються об'єктивними особливостями матеріалу. У роботі перекладача і в дослідженні перекладу іноді постає потреба розрізняти функцію перекладу й функцію власне твору. А також – перекладу й першотвору. Проте навряд чи розрізнення у першому випадку вдасться

провести до кінця та й навряд чи варто цілком розривати два явища, муруючи між ними непролазну стіну, оскільки поза матеріалом і предметом будь-яка функція взагалі неможлива. Щодо оригіналу й перекладу, то вони надаються до розгляду і як носії різних субстанцій, передусім мовних, і як окремі втілення однієї субстанції, що нею може бути мотив, жанр чи стиль. У перекладознавстві уставився дуалістичний погляд на переклад як процес і продукт, тож через діалектику цих понять, слід гадати, розкриватимуться далі й певні його функції. Праця перекладача поділяється на сфери й різновиди, насамперед, предметно: звично говоримо про переклад художній, науковий, технічний, офіційно-діловий, публіцистичний, інформаційно-діловий, де основну функцію перекладу чітко визначено специфікою галузі (мовної підсистеми). У межах кожного з названих стилів виокремлюються жанрові різновиди, для яких випрацьовано й особні методики перекладу. Проте й тут розмежування царин не доконечне, а поєднання їх трапляється доволі часто. Наприклад, переклад давніх епічних творів вимагає від перекладача врівноважувати й гармоніювати науку і мистецтво, бути водночас ученим і поетом. Функції перекладу зазвичай розглядаються в теорії фаху надто умоглядно, узагальнено й спрощено, тоді як практика, – а вона завжди конкретна, – знає також розмаїття видів перекладу більш-менш вузького призначення. Поліфункційний переклад нерідко розщеплюється на вервечку монофункційних. Множником тлумачень у такому разі виступає сама їхня спеціалізація, а не багатозначність оригіналу чи широта синонімічних ресурсів мови перекладу. Один і той самий текст п'єси по-різному перекладають, наприклад:

- 1) для вистави в театрі;
- 2) для озвучення по радіо;
- 3) для популярного журналу, що читається в дорозі;
- 4) для академічного видання з коментарем;
- 5) для текстологічного дослідження;
- 6) для супроводу оригіналу, щоб відтінити його у двомовній книжці й тим самим створити ширший діапазон сприйняття;
- 7) для того, щоб зробити виклик попередникам, доповнити інші тлумачення, заявити неординарним прочитанням про відкриття стилю й глибин змісту;
- 8) для шкільної хрестоматії (навчального ознайомлення);
- 9) з метою освоїти техніку письма (такі вправи не завжди стають набутком гласності);
- 10) для допомоги самому перекладачеві (поясненими варіантами підрядника).

Вимог до перекладу п'єси зазвичай ставиться чимало: повнота й відповідність предметного змісту, природність і сценічність мовлення,

милозвучність, дохідливість висловлювання, драматизм дії, точність і психічна доречність образної деталі, її емоційно-оцінна рівносильність, індивідуальна характерність лексики й інтонацій, виразність натяків і глибина підтексту, рівнотривалість (еквілінеарність) тощо, – однак дві-три найвагомші щораз відтіснятимуть решту. Діє принцип “інша мета – інакший переклад”. Або “різні завдання – різні (різнопрофільні) перекладачі”. Панівну або єдину функцію спеціального перекладу наперед визначено, однак і в її межах перекладацькі турніри – природна річ. Різновидами спеціального перекладу можна вважати навчальний, науковий, текстологічний, машинний, скорочений, адаптаційний, підрядковий тощо. Розмаїття завдань у межах кожного різновиду легко допускає поділ його на підвиди. До речі, багатющий потенціал навчального перекладу давно на часі розкрити належним чином, зокрема таксономічно. Високохудожній переклад кожного оригінального твору – завжди процес, наслідок тривалого входження, вживання у психологію, образну систему автора, освоєння манери його письма. Вагомою умовою ефективного перекладу метафори є усвідомлення її лексико-семантичного й експресивно-оцінного наповнення. Проблемою перекладу займалися багато дослідників, такі як Г. Аксьонова, Л. Бархударов, Є. Верещагін, У. Костомаров, А. Федоров, О. Ахманова, С. Влахов, О. Фінкель, Т. Казакова та інші. Зокрема, понад вісімдесят перекладачів намагалося донести Шевченкове Слово до англomовного читача. Метафора надає мові особливої виразності та експресивності. Тому її широко використовував у своїй творчості Т. Шевченко. Творчість Т. Шевченка завжди привертала увагу дослідників. Вивчення особливостей мови Т. Шевченка почалося з початку ХХ ст. Мову творів Кобзаря опрацьовували такі дослідники, як І. Білодід, В. Ващенко, В. Русанівський, П. Тимошенко, П. Плющ, О. Синявський, В. Сімович, М. Сулима, П. Петрова та багато інших науковців. Творчою спадщиною українського генія захоплюються не лише наші співвітчизники, але й широке коло читачів із інших країн. Було зроблено сотні спроб перекладу Кобзаря практично на всі мови світу. Найбільше творчість Тараса Шевченка представила світовій читацькій громаді інтернаціональна англійська мова. Зокрема, над донесенням Шевченкового слова до англomовного читача працювали такі досвідчені перекладачі, як Персі Пол Селвер, Олександр Івах, Джек Ліндсей; професори-славісти Кларенс Огастес Меннінг, Константин Генрі Андрусин, Ватсон Кірконел; відомі письменниці Етель Ліліан Войнич, Віра Річ; аматори Олександр Джердін Гантер, Персівал Канді та багато інших. Визначним англomовним інтерпретатором Шевченкової поезії другої половини ХХ ст. є Джон Вір (Іван Федорович Вив'юрський) – діяч української прогресивної еміграції і робітничого руху Канади. Над перекладами Шевченкових творів він працював із середини 40-х років. У перекладах Джон Вір досить послідовно реалізує принцип фонетичної транскрипції як

єдино доречний при передаванні звучання українського ономастикону англійськими графемами. В енциклопедії “Українська мова” подано таке визначення метафори: “семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об’єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об’єктами при відображенні в свідомості мовця” [1, с. 334]. Цей троп також називають прихованим порівнянням, оскільки він ґрунтується лише на здогаді, натяку на нього. О. Селіванова схарактеризувала метафору з погляду лінгвістики як “найпродуктивніший креативний засіб збагачення мови, вияв мовної економії, семіотична закономірність, що виявляється у використанні знаків однієї концептуальної сфери на позначення іншої, схожої з нею в якомусь відношенні” [2, с. 327].

Гіпербола – різновид тропа, що полягає в надмірному перебільшенні характерних властивостей чи ознак певного предмета, явища або дії задля особливого увиразнення художнього зображення чи виявлення емоційно-естетичного ставлення до нього [4, с. 158]. Оскільки в лінгвостилістиці української мови термін гіперболізованої метафори не є поширеним та загальноприйнятим, ми дозволили собі дати визначення цьому феномену. Гіперболізована метафора – складний синтетичний художній засіб (троп), який поєднує у собі значення гіперболи (перебільшення) та метафори. У стилістиці англійської мови гіперболу розглядають як “стилістичний гібрид” через те, що вона часто базується на різних видах перенесення і комбінується з іншими тропами та фігурами. Гіперболічний ефект може бути досягнуто таким собі “стилістичним синкретизмом”. Однак це можливе тільки за умови поєднання обох (кількісних та якісних) типів тропів з “нормальною” характеристикою дійсності в одному контексті. Гіперболізована метафора не є рідкістю. Створений образ часто перебільшений до абсурду, що реалізується у метафорі або у декількох метафорах одночасно [5, с. 98]. В художніх текстах гіперболізовані метафори застосовують для посилення уваги до зображуваних подій, підкреслення (або засудження) фізичної чи моральної сили, якоїсь характерної ознаки персонажів чи явищ, розкриття душевного стану героїв твору.

Джон Вір глибоко сприйняв та відтворив зміст Шевченкової поеми, відчув мелодійність та музикальність твору та намагався бодай частково відтворити це багатство для англійськомовних читачів, адже переклад різного роду стилістичних функцій однієї мови на іншу вимагає певних стилістичних перетворень, що допомагає зберегти або модифікувати вихідну емоційно-експресивну інформацію [6, с. 20].

Найбільше гіперболізованих метафор пов’язані з лексемою “кров”, які перекладач часто замінює прикметником red, що посилює увагу читача до зображуваних подій та викликає певні зорові асоціації. Для кращої передачі змісту Джон Вір використовує прийом експлікації лексеми squares (площі):

*Улиці, базари
крились трупом, плили кров'ю.
The market, squares and lanes
with corpse strews are flowing red.*

Образ крові у поемі найчастіше поєднано з дієсловами, що вжиті в переносному значенні – текти, литися (to flow). У наступному прикладі перекладач застосовує прийом структурного перетворення:

*І кров полилася
Аж у Волинь
As far as a Volyn,
And **blood flows** free.*

Слід зазначити, що більшість гіперболізованих метафор, які пов'язані із цим образом, використано автором у розділі “Червоний бенкет” (“The red banquet”), що дає підстави стверджувати, що цей складний синтетичний троп є центральним елементом опису картини гайдамацького руху і своєрідним символом, який використано у назві й упродовж розділу для створення своєрідної градації:

*Горить Сміла, Смілянщина
Кров'ю підпливає.
Smilais next, the country 'round
Well-nigh **a flood with blood.***

У наведеному прикладі Джон Вір оперує прийомом заміни, оскільки у тексті зафіксовано лексичну та асоціативну невідповідність між елементами метафори у вихідній мові та мові оригіналу. Для англomовного читача географічна назва “Смілянщина” не є зрозумілою, тому перекладач ніби “розшифрував” її. До цієї групи гіперболізованих метафор належить образ пекла, що безпосередньо пов'язаний з картиною кривавого повстання, а перекладач застосовує прийом паралельного найменування метафоричної основи:

*Кругом пекло;
Which now's a hell
По пеклу гуляють
and through that hell
the Haidamakirace.*

Т. Шевченко використовує образ моря як відображення душевного стану, про це дає змогу стверджувати гіперболізована метафора:

*...І синього моря,
І Дніпра, щоб вилить люте(горе),
І Дніпра не стане.
Not all the water in the sea
Or in the Dnieper wide
Can **calm** my heart and **drown** my grief.*

Залучений прийом паралельного найменування метафоричної основи допомагає зберегти вихідний образ та зміст метафори-гіперболи. У наступному прикладі Джон Вір для посилення емоційного впливу на читача додає “подвійне” порівняння, оскільки повтор прикметника (дрібні-дрібні) явище досить рідкісне:

І хлинули сльози;

Then tears began to flow

Дрібні-дрібні полилися.

In torrents like a summer rain

Or like a springtime flood

Т. Шевченко оперує гіперболізованими метафорами з порівнянням для опису вічності людської душі, яка немає меж, а Джон Вір застосовує прийом повного, майже точного перекладу:

Як небо блакитне – нема йому краю,

Так душі почину і краю немає.

And as the blue sky overhead has no limit,

There's also no start and no end to the spirit.

Для того, щоб якомога яскравіше показати бажання помсти, Кобзар обирає розгорнуту метафору-гіперболу з підрядним умови, що зберігає своє змістове наповнення у перекладі:

А сьогодні, коли й умру,

З домовини встану

Ляхів мучить.

If I should die today, I know

I'd rise up from the grave

To take revenge upon the Pole.

Романтично-пісенний твір Т. Шевченка насичений різними художньо-виражальними засобами, зокрема словами з переносним значенням. Автор широко послуговується різними видами метафор: антропоморфною, ботаноморфною, зооморфною, серед яких чільне місце посідає гіперболізована метафора (30 випадків уживання), що у відсотковому співвідношенні становить 18%. Оскільки переклад поеми здійснений частково, нами було віднайдено 15 гіперболізованих метафор у англійському тексті. Ми вважаємо, що метафора-гіпербола увиразнює змалювання подій гайдамацького руху, звеличує подвиги народних месників, акцентує увагу читачів на почуттях та характерах головних героїв та є центральним елементом передачі авторського задуму: непереможність волі українського народу в боротьбі проти соціального й національного гніту, його мужність і душевна краса. Серед використаних Кобзарем образів пекла, горя, сліз домінуючими у гіперболізованих метафорах є картини моря та крові, які часто виступають поєднані та є спорідненими з образами, вжитими в українській побутовій мові.

Проведене дослідження дає підстави засвідчити широку репрезентативність складного синтетичного тропа в українській та англійській мові. Специфіка виявляється на структурному, семантичному, стилістичному рівнях та у прийомах перекладу метафоричних одиниць. Для передавання гіперболізованих метафор було використано прийоми повного перекладу, експлікації (додавання) та імплікації (вилучення) інформації і паралельне найменування метафоричної основи (переклад розгорнутих метафор, заміна або структурне перетворення вихідної метафори, що за характером інформації зберігає вихідний образ). Джон Вір намагався передати не тільки зміст оригіналу, але й образність, форму тропа, максимально наблизитися до розміру, рими поеми й у той же час зробив зрозумілими, усвідомленими і близькими англомовним читачам деякі реалії життя українських повстанців. Отже, під час перекладу поетичного твору у здебільшого семантику, структуру, стилістику функцію гіперболізованих метафор збережено. Важливо зазначити, що у “Гайдамаках” гіперболізована метафора ввібрала ментальні особливості українського народу, оскільки вона побудована на народнопоетичних образах, а високохудожня інтерпретація вищезгаданого тропу допомагає ще раз утвердити творчість Т. Шевченка як художнє втілення історичної пам’яті українського народу у світовому літературному контексті.

Використана література:

1. “Українська мова”. Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк, та ін. – К. : “Укр. Енцикл.”, 2000. – 752 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля. – К., 2006. – 716 с.
3. Шевченківський словник : у двох томах. – К., 1976. – Т. 1. – С. 145-161.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром’як, Ю. І. Ковалівтаїн. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 752 с.
5. Лотоцька К. Стилістика англійської мови : навч. посібник / К. Лотоцька. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 254 с.
6. Валусєва Н. М. Конспект лекцій з дисципліни “Порівняльна стилістика англійської та української мов” / Н. М. Валусєва. – Дніпродзержинськ : ДДГУ, 2010. – 78 с.
7. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры: сб. / пер. с англ., фр., нем., исп., пол. под. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 5-33.
8. Барт Р. Мифологии / Р. Барт. – М. : Книга, 2000. – 286 с.
9. Девидсон Д. Что означают метафоры / Д. Девидсон // Теория метафоры: сб. / пер. с англ., фр., нем., исп., пол. под. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 173-194.
10. Гак В. Г. Метафора: универсальное и специфическое / В. Г. Гак // Метафора в языке и тексте. – М., 1988. – 151 с.
11. Йоас Х. Креативность действия: [пер. с нем.] / Х. Йоас. – СПб. : Алетейя, 2005. – 320 с.
12. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры: сб. / пер. с англ., фр., нем., исп., пол. под. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387-416.
13. МакКормак Э. Когнитивная теория метафоры / Э. МакКормак // Теория метафоры: сб. / пер. с англ., фр., нем., исп., пол. под. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 358-387.

14. Ортега-и-Гассет Х. Две великие метафоры: [пер. с исп.] / Х. Ортега-и-Гассет // Теория метафоры: сб. / пер. с англ., фр., нем., исп., пол. под ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 68-82.
15. Потебня А. А. Эстетика и поэтика / А. А. Потебня. – М. : Искусство, 1976. – 614 с.
16. Телия В. Н. Метафора в языке и тексте / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1988. – 269 с.

ВАСИЛЕНКО О. Н., ЛЯШЕНКО В. В. Роль метафоры и определения эффективных приемов перевода в современной лингвистике.

В статье освещается проблема метафоры и определения эффективных приемов ее перевода. Проанализированы результаты наблюдений за функционированием гиперболизированной метафоры в поэмах Т. Г. Шевченко. В работе рассмотрено понятие гиперболизированной метафоры в стилистике английского и украинского языка, проанализированы ее функции в художественной литературе. Сравнительно особенности употребления метафоры в тексте оригинала и в переводе, проведен анализ различий, указано о стилистических преобразованиях, которые произошли в процессе перевода, и определена роль употребления метафоры для раскрытия авторского замысла.

Ключевые слова: метафора, функции, стилистические функции, перевод, художественно-выразительное средство, приемы перевода тропов, лингвистика.

VASYLENKO O. N., LIASHENKO V. V. The role of metaphor and determining effective methods of translation in modern linguistics.

The article reveals the problem of metaphor and identify effective methods of translation. Been analyzed the results observations of the functioning of exaggerated metaphors in the poems of Taras Shevchenko. This article examines the concept of exaggerated metaphors in stylistics of English and Ukrainian languages, analyzed of its function in the literature. Compared peculiarities of the use of metaphor in original and in the translation were analyzed the differences indicated on stylistic changes that occurred in the translation process, and the role of the use of metaphor for disclosure the author's intention.

Keywords: metaphor, functions, stylistic functions, translation, artistic and expressive tools, methods of tropes translation, linguistics.

УДК 378.147:055.934.5

**Василишина Н. М.
Національний Авіаційний університет**

**ПОНЯТТЄВО-КАТЕГОРІЙНИЙ АПАРАТ ПРОФЕСІЙНОЇ
ІНШОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ**

У статті висвітлено проблему ефективного формування поняттєво-категорійного апарату майбутніх фахівців сфери обслуговування. Виділеними у дослідженні технологіями були лексико-семантичні групи красназавчої термінології та методи проблемного навчання. У процесі дослідження зроблений аналіз навчальної дисципліни “Країнознавство”, яка входить до циклу фундаментальної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування. Проаналізовано зміст та структуру навчальної програми фахової дисципліни “Ділова іноземна мова”. При